

Чаплигіна А. Р.,

студент факультету економіки та менеджменту

Полтавської державної аграрної академії,

м. Полтава, Україна.

Науковий керівник: Осташова В. О., к.ю.н., доцент

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТОЛИПІНСЬКОЇ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ НА ПОЛТАВЩИНІ

Земельні питання для України як аграрної держави були і залишаються актуальними понині. Особливо гостро вони відчуються з приближенням завершення мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення у 2020 році. Реформування земельних відносин має ґрунтуватися на вивченні не лише передового світового досвіду, а, в першу чергу, історії власної держави, українського народу, що спирається на традиції, ментальність. Як і сто років назад, основою будь-яких державних перетворень є правова база. Тому саме дослідженню особливостей правового забезпечення реалізації столипінської аграрної реформи на Полтавщині і присвячено нашу наукову роботу.

Уряд Столипіна першим актом видав Указ від 9 листопада 1906 р. «Про доповнення деяких постанов діючого закону, який стосується селянського землеволодіння й землекористування» [1, с. 199]. Відповідно до норм згаданого указу та законів «Про зміну й доповнення деяких постанов про землеволодіння» від 14.06.1910 р. і «Про землеустрій» від 29.05.1911 р. кожен домогосподар отримав право вийти з общини [2, с. 84-85]. Указ 9 листопада 1906 р. дозволяв примусовий для общини виділ землі за вимогою одного її члена, який виходив під час чергового загального переділу. Але від переділу до переділу по закону 12 років. І вже у 1908 р. Міністерство внутрішніх справ розіслало губернаторам циркуляр, в якому дозволялося здійснювати примусові переділи постійно, а кожний такий виділ означав передвижку усіх селянських смуг.

Одним з нормативних актів, що був базою для реалізації приватизації

селянського землеволодіння, ще 04.03.1906 р. став указ щодо організації губернських та повітових землевпорядних комісій, а також центрального комітету у земельних справах. Зазначений акт створював механізм земельної реформи, за яким розгляд конкретних заяв про вихід з общин покладался на губернські та повітові землевпорядні комісії [2, с. 85].

Столипінська аграрна реформа на Полтавщині, як і всюди в Російській імперії, здійснювалася силою. Багато селян рішуче відмовлялися переселятися на хутори або відруби. У 1908 р. у Костянтинівському повіті, що на Полтавщині, було надано земельний наділ чотирьом селянам. Результати господарювання цих землеробів були досить високими, причина – селяни відчували себе власниками. Процес приватизації відбувався доволі успішно. З 1906 по 1916 р. власниками землі стали 617162 селянина, а це 44,0% від усіх бажаючих. У Полтавській губернії було створено 48281 одноосібне господарство; 123331 хуторів та вірубів [3, с. 198]. Правовим ґрунтом переселенської політики уряду Столипіна став закон від 6 червня 1904 року, за яким проголошувалася свобода переселення без пільг, а уряду надавалося право приймати рішення щодо відкриття з окремих місцевостей імперії вільного пільгового переселення.

Полтавці були піонерами заселення багатьох сіл і містечок на Півдні, в Сибіру, на Далекому Сході. З 1861 по 1900 р. звідси переселилось 49 тисяч селянських сімей, які налічували 285,5 тис. чол. У наступні роки рух переселенців став більшим. Так, за 7 років (з 1906 по 1913 р.) виїхали на «вільні землі» близько 35 тисяч сімей. Це 211,5 тис. осіб або 60% усього приросту населення. Правда, багато з них, вкрай розорившись, повертались назад, оскільки організація переселенської справи зі сторони уряду була зовсім незадовільною [4, с. 2].

Офіційно роль Селянського банку полягала у допомозі селянам в розширенні їх землеволодінь, але фактично він був одним з найважливіших засобів у руках поміщиків для вигідного продажу своєї землі селянам і насадження консервативної сільської буржуазії [5, с. 317]. Селянський

поземельний банк не давав позик усім бажаючим купити землю. Наприклад, з документів полтавського відділення Селянського банку дізнаємося, що в Лохвицькому повіті тільки протягом 1909 року було відмовлено в позиках з різних причин майже 700 домогосподарям. Сам полтавський губернатор слідкував за політичною благонадійністю тих, хто одержував кошти у Селянського банку [6, с. 104-105].

Загалом же, на наш погляд, реформа мала прогресивний характер, хоч з цього приводу думки науковців різняться. До такого висновку ми прийшли, проаналізувавши архівні матеріали та праці науковці різних напрямів та поколінь. Позитивні наслідки реформи (розвиток приватного селянського землеволодіння, активізація банківської сфери, стимулювання агрономічної освіченості селян, організація прокатних станцій сільськогосподарської техніки тощо) слід шукати не лише у зазначений період (1905-1917 рр.), а й пізніше, аж до наших днів.

Список використаних джерел:

1. Реформы П. А. Столыпина: сущность и итоги. *История России (Россия в мировой цивилизации)*. Под ред. А. А. Радугина. Москва : Центр, 1998. С. 199-202.
2. Якименко М. А. Приватизація землі і створення хутірської системи господарювання в Україні у роки століпінської аграрної реформи. *Соціологічні проблеми села. Економіка і механізація сільськогосподарського виробництва. Наукові праці*. Т.18. Полтава, 1995. С. 84-89.
3. Кимитака Мацузоко. Столыпинская реформа и российская агротехническая революция. *Отечественная история*. 1992. №6. С. 194-200.
4. Лобода І. Аграрні відносини на Полтавщині напередодні Жовтневої соціалістичної революції. *Зоря Полтавщини*. 1957. 26 липня.
5. Дубровский С. М. Столыпинская земельная реформа. Москва : Изд-во АН СССР, 1963. 600 с.
6. Якименко М. А. Сорочинська трагедія. Київ : Вид-во політ. літ-ри України, 1990. 126 с.